

Adresas: <http://kultura.lrytas.lt/istorija/ar-grazinsime-senajam-vilniui-jo-tikraji-veida.htm>

Autorius: Artūras Andriušaitis, istorikas, leidėjas

Data: 2015-10-09 18:30

Ar gražinsime senajam Vilniui jo tikrąjį veidą?

Dar 1996 m. „Lietuvos ryte“ paskelbiau straipsnį „Sovietinės okupacijos simbolius reikia griauti“ apie būtinybę pašalinti sovietinius „balvonus“ nuo Žaliojo tilto. Tame pačiame straipsnyje išvardijau griovimus, kuriuos Žaliojo tilto rajone įvykdė bolševikiniai okupantai ir jų talkininkai.

2001 m. straipsnyje „Lietuvos aide“ „Paminklas, kurio nėra“ apie būtinybę atstatyti rusų okupantų sugriautus Valdovų rūmus taip pat išvardijau kitus objektus, kuriuos būtina atstatyti Vilniuje. Šalia kitų ten minimi ir objektai prie Žaliojo tilto: 1950 m. sunaikinti senasis pylimas ir Šnipiškių Kristaus koplytėlė, 1970 m. sugriauta neoklasicistinė klebonija, nugriautas Raduškevičių pilaitės vakarinis sparnas ir sunaikinta istorinė Ukmergės gatvės pradžia.

Senamiestyje žioji baisios skylės

Dabar, kai „balvonų“ jau nebėra, galima pradėti gaivinti barbarų nusiaubtą Žaliojo tilto aplinką, o paskui ir kitus senojo Vilniaus rajonus. Teko girdėti, kad dar senoji Vilniaus valdžia buvo paruošusi projektą atstatyti Šnipiškių pylimą su koplytėle, kleboniją ir Raduškevičių pilaitės vakarinį sparną bei atkurti istorinę Ukmergės gatvės pradžia – pašalinti baisesius betoninius laiptus ir atkurti akmeninį grindinį. Kodėl naujoji Vilniaus valdžia kažkodėl delsia įgyvendinti šį projektą? Čia reikia atsisakyti visų asmeniškumų ir kuo greičiau įvykdyti tai, ko trokšta visi geros valios vilniečiai. Per nelaimingą 1944 m. liepos 6–13 d. šturmą bei vėliau naciai ir bolševikai baisesiai sunaikino senąjį Vilnių. Adolfas Hitleris tokį perlą kaip Vilnius paskelbė ginama tvirtovė, tuo pasmerkdamas jį totaliam sugriovimui. Laimė, vermachto kariai šiam planui įgyvendinti neturėjo reikiamų pajėgumų, o galbūt ir noro. Jie susprogdino tiltus bei kitus strateginius objektus, padegė rytinę Vokiečių gatvės pusę, padeginėjo atskirus namus (daugiausia kampinius), žalojo pastatus rankinių ginklų ir artilerijos ugnimi. Visa kita padarė sovietinė artilerija, tankai ir aviacija. Rezultatas – 40 proc. Vilniaus pastatų vienaip ar kitaip nukentėjo.

Bet šiuropiausią nusikaltimą bolševikai įvykdė po karo – nugriovė beveik visus įvairiai nukentėjusius namus, kuriuos lengvai galima buvo renovuoti. Senamiestis sužalotas perkertant jį šiuropia negyjančia žaizda – stalininiu bulvaru, šiandien pasityčiojamai vadinamu Vokiečių gatve. Daugelyje senamiestio vietų atsivėrė kraujuojančios opos – sovietiniai skverai, į nugriautų šedevrų vietą prikaišiota komunizmo

statytojų barakų. Deja, toks ir šiandien yra mūsų Vilnius. Teko girdėti ir estų nuomonę šiuo klausimu: kokia laimė, kad Talinas išvengė tokio sunaikinimo, kad jie turi tegul ir mažo ploto, bet vientisą senamiestį, kad jame kiekviename žingsnyje nežioji tokios baisios skylės kaip Vilniuje. Tai gal jau pribrendome susitvarkyti ir prikelti tikrąjį senąjį Vilnių? Gal pagaliau pasuksime vokiečių, griauančių beverčius komunistinius monstus ir atstatančių neįkainojamą senąjį Dresdeną, keliu?

Sovietiniai monstroi turi būti nugriauti

Manau, kad valstybiniu lygiu turi būti parengtas nacionalinis Vilniaus senamiestio atstatymo planas. Speciali komisija, sudaryta iš kompetentingų institucijų, turi parengti atstatomų bei griauamų sovietinių pastatų sąrašus. Griauamus sovietinius namus turi paimti savo žinion valstybė, teisingai atlygindama savininkams (vadovaujantis Konstitucija ir įstatymais), galbūt suteikdama jiems pirmumo teisę įsigyti patalpas atstatytuose namuose. Pirmiausia, be abejo, turi būti nugriauti sovietiniai monstroi Vokiečių, Vilniaus, Dominikonų ir Pilies gatvėse, nes to neįvykdžius neįmanoma atstatyti sugriautų kvartalų. Po to turi būti griunami sovietiniai barakai pirmiausia Rotušės aikštėje, vėliau kitur senamiestyje. Manau, kad valstybė savo lėšomis turi atstatyti vieną vienintelį pastatą – Lietuvos Tarybos rūmus priešais buvusią universalinę parduotuvę. Ten turėtų įsikurti centriniai Lietuvos Vyriausybės rūmai. Tą galėjome padaryti iki nepriklausomos Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmečio 2018 m. O gal dar ne vėlu? Visus kitus senojo Vilniaus pastatus turi atstatyti privatūs investuotojai pagal valstybės nustatytus griežtus reikalavimus.

Paminklai brukami į pakampes

O dabar dėl paminklų prezidentui Antanui Smetonai ir daktarui Jonui Basanavičiui pastatymo vietų, nes tai tiesiogiai susiję su aptartais dalykais. 2014 m. laiške Lietuvos Respublikos prezidentės vyriausiajai patarėjai Virginijai Būdienei siūliau paminklą dr. J. Basanavičiui statyti Rotušės aikštėje (priešais senąją Rotušę), o paminklą prezidentui A. Smetonai – priešais Prezidentūrą. Kodėl šios vietos netinka? Gal vieta priešais Rotušę per daug garbinga J. Basanavičiui? O gal vieta priešais Prezidentūrą nedera „nedemokratiniam“ A. Smetonai? Tačiau demokratinėje Lenkijoje „nedemokratinio“ Juzefo Pilsudskio paminklai stovi pačiose garbingiausiose vietose Varšuvoje ir kituose tos šalies miestuose. O juk prezidento A. Smetonos reikšmė mūsų šaliai yra daug didesnė negu J. Pilsudskio Lenkijai. Tačiau įvairūs veikėjai bruka šiuos paminklus į nuošalias pakampes ir (o sutapime!) į būtent tas vietas, kuriose stovėjo sunaikinti pastatai. Taip paminklas J. Basanavičiui buvo brukamas į Konstantino Sirvydo skverą, o dabar kišamas į aikštelę priešais Filharmoniją. K. Sirvydo skveras – tai išstisus sunaikintų nuostabių namų kvartalas, o aikštelėje priešais Filharmoniją stovėjo du stilingi 4 aukštų pastatai. Be abejo, senieji pastatai šiose vietose turi būti atstatyti. Paminklas prezidentui A. Smetonai brukamas į Odminių skverą. Bet juk čia Vilniaus pilių teritorija, čia stovėjo Žemutinės pilies gynybinė siena palei senąją Vilnios upės vagą. Kas bus, kai mes ar kitos kartos pribręs atstatyti Vilniaus pilių kompleksą? Vėl reikės kilnoti kitur tokį svarbų paminklą? Kartais susidaro įspūdis, kad nesuprantama, kokį perlą – Vilnių – turi Lietuva. Kartais atrodo, kad tai geriau supranta užsieniečiai. Ieškoma investicijų ir nematoma, kas guli po nosimi. Juk senojo Vilniaus atstatymas – tai milžiniškas ilgalaikis projektas su tūkstančiais darbo vietų, tai – daugybė naujų viešbučių, bankų, restoranų, parduotuvių ir t. t. pačioje senamiestio širdyje. Tai didžiulis kapitalo antplūdis į mūsų sostinę ir šalį. Laikas pabusti ir dirbti.

